

Ігор МАЙСТЕР

здобувач кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету
управління та права

УДК 343.2

ВИНА ЯК УМОВА КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОСОБИСТИМ НЕМАЙНОВИМ ПРАВАМ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Обов'язковою умовою призначення компенсації моральної шкоди є наявність вини у діянні її завдавача. Це зумовлено обставиною, що компенсація моральної шкоди є заходом цивільно-правової відповідальності, яка, відповідно, ґрунтується на засадах вини. Як зазначають І.Б. Новицький і Л.А. Лунц, принцип відповідальності за вину є вихідною засадою як для «договірної відповідальності», так і для «недоговірної відповідальності» [1, 220]. Таке правило закріплено у ч. 1 ст. 1167 Цивільного кодексу України (ЦК України), в якій зазначено, що моральна шкода відшкодується особою, яка завдала, за наявності її вини. Про необхідність встановлення вини також йдеться у спеціальному законодавстві, наприклад, у законах України «Про інформаційні агентства» (ст. 34), «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні» (ст. 24) та ін.

Поряд із винною відповідальністю за завдану моральну шкоду законодавець передбачає компенсацію незалежно від вини особи, яка її завдала. Однак це виняток із загального принципу про відповідальність на засадах вини. На думку А.О. Собчака, така відповідальність необхідна доти, доки суспільство не може взяти на себе обов'язок відшкодувати випадковій збитки, і становить один із способів ліквідації шкоди [2, 54, 57].

На сьогодні наявність вини є найбільш спірною умовою цивільно-правової відповідальності. Така ситуація спричинена тим, що відсутнє законодавче визначення поняття вини (у ст. 614 ЦК України закріплено лише поняття невинуватості), у цивілістичній науці склалися два підходи до визначення поняття вини (суб'єктивний і об'єктивний), належно не вивчена характеристика значення форм і ступенів вини правопорушника для визначення розміру компенсації моральної шкоди тощо.

Вина у цивільному праві була об'єктом спеціального дослідження в працях радянських вчених М.М. Агаркова «Вина потерпевшого в обов'язках из причинения вреда» [3], Б.С. Антимонова «Значение вини потерпевшого при гражданском правонарушении» [4], Г.К. Матвеева «Вина в советском гражданском праве» [5], Х.І. Шварца «Значение вини в обязательствах из причинения вреда» [6]. Питання вини як умови цивільно-правової відповідальності розглядали: Є.В. Бутенко, В.В. Вітрянський, С.Д. Гринько, С.М. Корнеев, В.П. Паліюк, В.Д. Примаєк, С.Н. Приступа, С.Є. Сиротенко, А.Л. Ткачук, В.П. Чернадчук та інші вчені. Проте науковці здебільшого вивчали загальні тенденції розвитку цього правового явища. Тому зазначена тематика актуальна й нині.

Метою статті є визначення поняття та значення вини як умови компенсації мо-

ральної шкоди, завданої особистим немайновим правам фізичної особи.

Вина у цивілістичній літературі зазвичай визначається як психічне ставлення особи до вчиненої нею протиправної дії чи бездіяльності та її можливих наслідків [5, 5–9; 7, 33]. При цьому, як зазначав В.О. Ойгензіхт, психічне ставлення до цього проступку виявляється в оцінці поведінки, передбаченні або у можливості передбачення його протиправного настання і характеру вказаних наслідків [8, 61]. Д.В. Боброва слушно зауважила, що «вина тісно пов'язана з протиправністю та її наслідками. Питання про вину виникає лише за умови, коли вчинено протиправну поведінку. Маючи спільні ознаки з протиправністю, вина відрізняється від неї усвідомленням або можливістю усвідомлення протиправного чи соціально значущого характеру дії (бездіяльності) і передбаченням або можливістю передбачення шкідливих наслідків» [9, 427].

Водночас у науковій доктрині з'явилися інші міркування щодо сутності вини у цивільному праві, що започаткували появу «об'єктивної», або «поведінкової», концепції вини. Сутність об'єктивної (поведінкової) концепції вини намагається розкрити С.М. Корнеев, який вважає, що вирішувати питання про вину і невинуватість необхідно, проаналізувавши ставлення до своїх прав і обов'язків. Якщо особа виявляє необхідну турботу і обачливість, яку можна вимагати від неї з урахуванням обстановки, в якій вона перебуває і діє, то такого суб'єкта слід визнати невинним у завданні шкоди. Вина – це невжиття особою об'єктивно можливих заходів для усунення або недопущення негативних наслідків своїх дій, які продиктовані обставинами конкретної ситуації [10, 379].

Об'єктивну (поведінкову) концепцію підтримав А.Л. Ткачук, який пов'язував її з виникненням договірної відповідальності за порушення зобов'язання [11]. Прихильниками об'єктивної (поведінкової) концепції вини також є науковці С.Н. Приступа і С.Є. Сиротенко, які вбачають найбільшу уразливість концепції вини як психічного ставлення особи до своєї про-

типравної поведінки та її шкідливих наслідків при її застосуванні до юридичної особи, відповідальності за завдану потерпілому шкоду [12, 498].

Відрізняється від психологічного та об'єктивного (поведінкового) бачення сутності вини позиція В.Д. Примака, який розглядає вину як комплексну правову категорію, що є умовою компенсації моральної шкоди. На його думку, «... вину в цивільному праві можна охарактеризувати як опосередкований застосуванням норм цивільного права та, як правило, втілений у рішенні компетентного органу суспільний докір, звернений до несправного боржника у зв'язку з допущенням ним порушеного чужого суб'єктивного цивільного права, якому (порушенню) боржник міг і повинен був запобігти». «З огляду на суть (функціональну визначеність) цивільно-правової вини як втілення осуду недопустимої поведінки ключову роль у характеристичі суб'єктивної сторони протиправних дій боржника покликані відігравати категорії турботливості й обачливості, волі, усвідомлення й передбачення, які є однаково придатними для відображення звичайних особливостей функціонування інтелектуально-вольової сфери порушника суб'єктивного цивільного права незалежно від належності його до певної категорії учасників цивільних відносин, а також від конкретної форми чи ступеня вини, що була втілена в протиправних діях чи бездіяльності, якими було порушено зобов'язання чи завдано шкоду» [13, 300].

На нашу думку, недоліки об'єктивної (поведінкової) концепції вини полягають у такому. По-перше, об'єктивний підхід містить елементи суб'єктивного характеру, оскільки терміни «турбота» і «обачливість» є психологічними категоріями, що становлять прояви активності психічних процесів людини. По-друге, в об'єктивному підході питання про поняття вини підмінюється проблемою її встановлення, що неминуче призведе до змішування понять «вина» і «протиправність», оскільки для доведення наявності вини правопорушника необхідно лише встановити норми пра-

ва, вимоги яких було порушено. Крім того, оскільки зауважено лише про «наявність чи відсутність зовнішнього вияву його волі», то згідно з цією концепцією вини має значення лише протиправна поведінка завдавача шкоди, що свідчить про заміну суб'єктивної категорії «вини» на об'єктивну «протиправну поведінку», а це, у свою чергу, призведе до поновлення давно забутої у наукових колах дискусії щодо концепції «завдання шкоди» [14, 75–76].

Враховуючи зазначене, вважаємо, що вина означає суб'єктивний прояв ставлення особи до своїх протиправних діянь та їх наслідків. Причому суб'єктивний прояв відображається через два моменти – усвідомлення особою суспільно шкідливого характеру своєї поведінки та негативних наслідків, а також через волю, тобто бажання, небажання, байдужість щодо настання негативних наслідків.

До характерних ознак вини у цивільному праві можна віднести такі:

- наявність вини завдавача шкоди припускається, тобто він вважається винним доти, доки не доведе відсутність своєї вини. Це означає, що обов'язок довести відсутність вини завдавача шкоди покладається на нього самого (ч. 2 ст. 614 ЦК України). Таке правове явище називається в юридичній літературі презумпцією вини завдавача шкоди;

- розмір відшкодування не залежить від форми та ступеня вини завдавача шкоди, тобто береться до уваги тільки наявність вини, а не її форма чи ступінь [15, 427].

Презумпцію вини завдавача шкоди у цивільному праві було запроваджено насамперед в інтересах потерпілого, оскільки це позбавляє його обов'язку доводити вину завдавача шкоди. Потерпілому достатньо навести лише докази завдання моральної шкоди та зазначити про глибину фізичних і душевних страждань. «Використання її в цивільному праві, як зазначає Д.В. Боброва, – результат врахування багаторічного досвіду судової практики. Остання свідчить на користь того, що завдавачу (боржнику) легше довести свою невинуватість, ніж потерпілому (кредитору) довести винність зобов'язаної

особи» [9, 519]. При цьому, якщо завдавач шкоди вважає себе невинуватим, то він має можливість довести, що вжив усіх заходів від нього заходів щодо належного виконання зобов'язання (абз. 2 ч. 1 ст. 614 ЦК України). Тобто кожен суб'єкт правовідношення зобов'язаний діяти з певною мірою «турботливості та обачності, що вимагалася від нього за характером зобов'язання й умовами обороту» [16, 606]. Так, інформаційні агентства зобов'язані виконувати свої обов'язки таким чином, щоб не поширювати інформацію, яка не відповідає дійсності, принижує честь і гідність громадян та організацій, порушує їх права і законні інтереси або являє собою зловживання свободою діяльності інформаційних агентств і правами журналіста (ст. 35 Закону України «Про інформаційні агентства»).

У цивільному праві розрізняють дві форми вини – умисел і необережність. Такий висновок вбачається зі змісту ч. 1 ст. 614 ЦК України, в якій зазначено, що «... особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом». Як слушно зазначає Г.К. Матвеев, в єдності умисел і необережність становлять єдине поняття вини [17, 274]. «Відповідно, виною у цивільному праві, на думку І.Б. Новицького і Л.А. Лунца, можна назвати умисел чи необережність особи, яка вчинила протиправно і завдала своїм вчинком шкоду іншій особі» [1, 320].

Якщо передбачена відповідальність за завдання моральної шкоди, має значення правильне розуміння поняття «умисел», оскільки законодавець в окремих випадках пов'язує виникнення права на компенсацію моральної шкоди із наявністю умислу. Так, у разі розгляду судом спору щодо завданій моральної (немайнової) шкоди між журналістом або засобом масової інформації як відповідачем та політичною партією, виборчим блоком, посадовою особою (посадовими особами) як позивачем суд має право призначити компенсацію моральної (немайнової) шкоди лише за наявності умислу журналіста чи службових

осіб засобу масової інформації (ч. 4 ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»). При цьому законодавець роз'яснює умисел журналіста та (або) службової особи засобу масової інформації як їх ставлення до поширення інформації, коли журналіст та (або) службова особа засобу масової інформації усвідомлювали недостатність інформації та передбачали її суспільно небезпечні наслідки (ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»).

Водночас у постанові «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 3 березня 1995 року № 4 Пленум Верховного Суду України вносить роз'яснення до змісту ч. 4 ст. 17 цього Закону, вказуючи, що з'ясування підлягають «наявність злого умислу журналіста або засобу масової інформації». Таким чином, наголошено не на формі вини завдавача шкоди – «умисел» (про що зазначено в Законі), а на її ступені – «злий умисел».

На нашу думку, спірною слід визнати термінологію, яку застосовує в постанові Пленум Верховного Суду України для позначення форми вини завдавача моральної шкоди, – «злий умисел». Такий термін не характерний для вітчизняної правової системи. Якщо пригадати історію походження деліктних зобов'язань, то згідно з правом Стародавнього Риму розрізняли «добрий умисел» та «злий умисел». Так, «добрий умисел» римські юристи застосовували у розумінні хитрощів, зокрема, коли їх використовували проти ворога чи розбійників (Д. 3. 1. 3), тобто з благородною метою. Тоді як поняття «злого умислу» було введено преторами, які його застосовували для позначення вини як умови виникнення обов'язку із правопорушення. Наприклад, «якщо продавцю відомо, що він продає заставлену річ або річ, яка належить іншому власнику, і в договорі зроблено застереження «щоб нічого він не надавав покупцю в такому випадку», то необхідно оцінити його злий умисел» (Д. 29. 1. 6. 9) [18, 241]. Наступне джерело

права, де згадується поняття «злий умисел», – Загальне цивільне уложення Австрійської імперії 1811 року, яке тривалий час діяло на території українських земель (Східної Галичини, Північної Буковини, Закарпаття). Так, виною вважався злий умисел, коли шкоди завдано свідомо й умисно (ст. 1294) [18, 572].

Таким чином, поняття «злий умисел» є даниною історії вітчизняного цивільного права, а не необхідною правовою категорією, що має застосовуватися судовою практикою. Навіть якщо Пленум Верховного Суду України ставив за мету вказати на вид умисної форми вини, то за змістом «злий умисел» відповідає загальному поняттю «умисел», а не відображає сутність його видів – прямого чи непрямого умислу, які розрізняються між собою за наявністю чи відсутністю бажання настання суспільно небезпечних наслідків (ст. 24 Кримінального кодексу України). Тому вважаємо за необхідне внести відповідні зміни до п. 11 постанови Пленуму Верховного Суду України № 4 шляхом заміни терміна «злий умисел» на «умисел». Разом із тим завдяки внесенню таких змін зміст п. 11 постанови № 4 Пленуму Верховного Суду України буде приведено у відповідність до ч. 4 ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів».

У цивільному законодавстві надається значення грубій необережності не завдавача шкоди, а потерпілого. Так, згідно з ч. 2 ст. 1193 ЦК України, «... якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом». Тобто груба необережність потерпілого впливає на визначення розміру компенсації моральної шкоди.

В юридичній літературі поширене твердження про те, що розмір компенсації моральної шкоди залежить від ступеня вини завдавача шкоди. При цьому вина, на думку науковців, належить до критеріїв визначення розміру такої компенсації [19, 35; 13, 394–395]. Наприклад, В.П. Чер-

надчук стверджує, що форма та ступінь вини впливають на визначення розміру відшкодування моральної шкоди [20, 11]. При цьому науковець форму вини власника або уповноваженого ним органу розкриває як окреслене в законі поєднання певних ознак (елементів) його свідомості та волі, в якому відображається психічне ставлення до свого протиправного діяння та його негативних наслідків. Ступінь вини власника – це оціночна кількісна категорія, яка багато в чому визначає тяжкість вчиненого ним діяння і впливає на визначення розміру відшкодування заподіяної працівникові моральної шкоди [20, 11].

На думку С.І. Шимон, «... форма вини відповідача (умисел, необережність) для застосування відповідальності та розміру відшкодування значення не має, за винятком випадків, встановлених законом», а «... ступінь вини особи, яка завдала моральної шкоди, може мати значення і впливати на розмір відповідальності» [21, 903]. При цьому у своєму дисертаційному дослідженні науковець висловлювала протилежні міркування. Зокрема, вона зазначала: «... форма вини особи, яка завдала шкоду – яка б це не була вина – навмисна чи ненавмисна, проста чи груба необережність, прямий чи непрямий умисел – не впливає на визначення розміру компенсації за немайнові втрати» [22, 110]. Тобто С.І. Шимон раніше стверджувала, що ні форма, ні ступені вини не мають значення для визначення розміру компенсації моральної шкоди. Мабуть, така зміна її поглядів щодо вирішення поставленого питання зумовлена відповідним баченням законодавця, який у ч. 3 ст. 23 ЦК України встановив, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди. Така законодавча позиція відображає зміст роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, який у постанові № 4 закріпив, що розмір відшкодування моральної шкоди може бути зменшений судом з урахуванням ступеня вини завдавача шкоди (п. 10).

Із таким узагальненням судової практики та законодавця категорично не погоджувалася Д.В. Боброва, яка вказувала: «Звичайно, не можна до ситуації із заподіянням моральної шкоди автоматично застосовувати принцип повного відшкодування, тобто повернення відповідної суми вартості, що була втрачена внаслідок заподіяння шкоди. При повному відшкодуванні шкоди цивільна вина і її форми не впливають на розмір відшкодування. Цей принцип діє і при визначенні розміру компенсації моральної шкоди, незважаючи на всю її специфіку» [9, 564]. Таку цивільно-правову природу вини науковець пояснює тим, що «... при умисному цивільному правопорушенні правопорушник ні прямо, ні еventуально не ставить метою завдати шкоду, зокрема громадянину, його праву на недоторканність життя і здоров'я, яке порушує. Усвідомлюючи соціальне значення своєї поведінки та можливості її наслідки, правопорушник не намагається їх досягти – він намагається досягти іншого результату, корисного для нього самого» [15, 427].

Подібні міркування висловлює і В.П. Паліюк, який розглядає «вину у цивільному праві лише як підставу для відшкодування шкоди. При цьому ні форма вини, ні її тяжкість (ступінь), відповідно до загального права, на розмір відповідальності та кваліфікацію правопорушення не впливають. Виняток становлять випадки, зазначені в законі (наприклад, врахування вини потерпілого)» [23, 111].

Вважаємо зазначену вище думку щодо віднесення форми і ступеня вини завдавача шкоди до критеріїв визначення розміру компенсації моральної шкоди спірною. На наше переконання, для покладення на особу, яка завдала моральної шкоди, обов'язку її компенсувати має значення факт наявності вини цієї особи. На емоційний і фізичний стан потерпілого впливає лише зовнішній прояв свідомо-вольових процесів, що відбуваються у психіці правопорушника, а не його негативне ставлення до законних інтересів інших суб'єктів цивільного права, виявлене у разі заподіяння йому шкоди.

Визначаючи розмір компенсації моральної шкоди, суду слід виходити із сутності поняття «моральна шкода» та правових наслідків, що спричинені її завданням, а не враховувати форму та ступінь вини правопорушника. Саме цим відрізняється цивільно-правова відповідальність від кримінальної, для якої характерно те, що санкція за скоєний злочин залежить від форми та ступеня вини правопорушника.

Таким чином, розмір компенсації моральної шкоди не залежить від форми та ступеня вини завдавача шкоди.

З огляду на зміст викладеного вважаємо за необхідне внести зміни до ч. 3 ст. 23 ЦК України:

– виключити з її змісту слова «ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування»;

– доповнити словами «ступеня вини потерпілого».

Такі пропозиції дають змогу викласти перше речення абз. 2 ч. 3 ст. 23 ЦК України таким чином: «Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається

судом залежно від характеру правопорушення, емоційного і фізичного стану, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини потерпілого, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення».

Водночас законодавець передбачає випадки, коли розмір компенсації моральної шкоди залежатиме від форми та ступеня вини завдавача шкоди. До них можна віднести завдання моральної шкоди:

– спільними діями або бездіяльністю кількох осіб;

– за наявності грубої необережності потерпілого та вини особи, яка завдала шкоди.

Отже, на відміну від кримінального права, де форма та ступінь вини відіграють важливу роль для кваліфікації злочину і визначення міри покарання, у цивільному праві виникнення та розмір компенсації моральної шкоди не залежать від форми й ступеня вини завдавача шкоди, крім випадків, передбачених законом.

Список використаних джерел:

1. *Новицкий И.Б.* Общее учение об обязательстве / И.Б. Новицкий, Л.А. Лунц. – М.: Юриздат, 1950. – 416 с.
2. *Собчак А.А.* О спорных вопросах общей теории правовой ответственности / А.А. Собчак // Правоведение. – 1968. – № 1. – С. 49–57.
3. *Агарков М.М.* Вина потерпевшего в обязательствах из причинения вреда: в 2 т. / М.М. Агарков // Избранные труды по гражданскому праву. – М.: АО Центр ЮрИнфоР, 2002. – Т. 2. – С. 247–360.
4. *Антимонов Б.С.* Значение вины потерпевшего при гражданском правонарушении / Б.С. Антимонов. – М.: Госюриздат, 1950. – 276 с.
5. *Матвеев Г.К.* Вина в советском гражданском праве / Г.К. Матвеев. – К.: Вища школа, 1955. – 308 с.
6. *Шварц Х.И.* Значение вины в обязательстве из причинения вреда / Х.И. Шварц. – М.: Юридическое изд-во НКЮ СССР, 1939. – 64 с.
7. *Загорюлько А.И.* Обязательства по возмещению вреда, причиненного субъектами гражданского права / А.И. Загорюлько. – Х.: Консум, 1996. – 112 с.
8. *Ойгензихт В.А.* Проблемы риска в гражданском праве / В.А. Ойгензихт. – Душанбе: Ирфон, 1972. – 224 с.
9. Цивільне право України: підруч.: у 2 кн. / О.В. Дзера, Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – Кн. 2. – 640 с.
10. Гражданское право: в 2 т. / В.В. Витрянский, В.С. Ем, Н.В. Козлова и др.; под ред. Е.А. Суханова. – М.: БЕК, 2002. – Т. 2. – 544 с.
11. *Ткачук А.Л.* Значення вини у відносинах відповідальності за порушення договірних зобов'язань: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / А.Л. Ткачук. – К., 2002. – 20 с.
12. Цивільне право України: підруч.: у 2 т. / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, І.В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасиво-Фатеевої. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – Т. 2. – 1176 с.

13. *Примак В.Д.* Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності: моногр. / В.Д. Примак. – К.: Юрінком Інтер, 2014. – 432 с.
14. *Варишавский К.М.* Обязательства, возникающие вследствие причинения другому вреда / К.М. Варишавский. – М.: Юридическое издательство НКЮ РСФСР, 1929. – 219 с.
15. Цивільне право України: навч. посіб. / Ю.В. Білоусов, А.В. Ватрас, С.Д. Гринько та ін.; за ред. Р.О. Стефанчука. – К.: Правова єдність, 2009. – 536 с.
16. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / Є.О. Харитонов, І.М. Кучеренко, О.І. Харитонova та ін.; за ред. Є.О. Харитонova. – Х.: ТОВ Одіссей, 2006. – 1200 с.
17. *Матвеев Г.К.* Основания гражданско-правовой ответственности / Г.К. Матвеев. – М.: Юридическая литература, 1970. – 312 с.
18. *Гринько С.Д.* Деліктні зобов'язання римського приватного права: поняття, система, рецепція: моногр. / С.Д. Гринько; за ред. Є.О. Харитонova. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. – 724 с.
19. *Малеин Н.С.* О моральном вреде / Н.С. Малеин // Советское государство и право. – 1993. – № 3. – С. 32–39.
20. *Чернадчук В.Д.* Відшкодування моральної шкоди при порушенні трудових прав: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / В.Д. Чернадчук. – К., 2001. – 25 с.
21. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – Т. 2. – 1120 с.
22. *Шимон С.І.* Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук / С.І. Шимон. – К., 1998. – 199 с.
23. *Палиюк В.П.* Правовое регулирование возмещения морального (неимущественного) вреда: дисс. ... канд. юрид. наук / В.П. Палиюк. – Х., 1999. – 189 с.

Ігор МАЙСТЕР

ВИНА ЯК УМОВА КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОСОБИСТИМ НЕМАЙНОВИМ ПРАВАМ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Окреслено визначення поняття та значення вини як умови компенсації моральної шкоди, завданої особистим немайновим правам фізичної особи. Досліджено психологічну та об'єктивну (поведінкову) концепцію вини у цивільному праві. Зроблено висновок про те, що вина означає психічне ставлення особи до своїх протиправних діянь та їх наслідків, яке виявляється через усвідомлення та волю. Розкрито дію презумпцію вини правопорушника у цивільному праві, а також причину запровадження цієї правової категорії. Охарактеризовано форми вини у цивільному праві, зокрема значення умислу для виникнення компенсації моральної шкоди. Акцентовано увагу на значенні форми та ступеня вини правопорушника для визначення розміру компенсації моральної шкоди. Враховуючи подібність сутності вини у кримінальному та цивільному праві, визначено відмінність правової природи цієї правової категорії. Розроблено конкретні пропозиції та рекомендації з питань удосконалення цивільного законодавства України.

Ключові слова: моральна шкода; вина; презумпція вини; умисел; злий умисел; груба необережність.

ВИНА КАК УСЛОВИЕ КОМПЕНСАЦИИ МОРАЛЬНОГО ВРЕДА, ПРИЧИНЕННОГО ЛИЧНЫМ НЕИМУЩЕСТВЕННЫМ ПРАВАМ ФИЗИЧЕСКОГО ЛИЦА

Приведено определение понятия и значения вины как условия компенсации морального вреда, причиненного личным неимущественным правам физического лица. Исследуются психологическая и объективная (поведенческая) концепции вины в гражданском праве. Сделан вывод о том, что вина означает психическое отношение лица к своим противоправным деяниям и их последствиям, проявляющееся через осознание и волю. Раскрыты действие презумпции вины правонарушителя в гражданском праве, а также причина введения этой правовой категории. Охарактеризованы формы вины в гражданском праве, в частности значение умысла для возникновения компенсации морального вреда. Акцентировано внимание на значении формы и степени вины правонарушителя для определения размера компенсации морального вреда. Учитывая сходство сущности вины в уголовном и гражданском праве, определены различия правовой природы этой категории. Разработаны конкретные предложения и рекомендации по вопросам усовершенствования гражданского законодательства Украины.

Ключевые слова: моральный вред; вина; презумпция вины; умысел; злой умысел; грубая неосторожность.

Igor MAISTER

GUILT AS A CONDITION FOR COMPENSATION OF MORAL DAMAGE OF NON-PROPERTY RIGHTS OF NATURAL PERSONS

The definition of the concept and importance of guilt as a condition for non-property damage caused to the moral rights of a natural person. Explores the psychological and objective concept of fault in civil law. It is concluded that the fault is the mental attitude of the natural person to their wrongful acts and their consequences, manifested through the understanding and the will. Disclosed is a presumption of guilt of the offender in the civil law, as well as the reason for the introduction of this legal category. Characterized form of guilt in the civil law, in particular the value of intent for the emergence of non-property damage. The attention is focused on the value of the form and the degree of culpability of the offender to determine the amount of compensation for non-property damage. Given the similarity of the essence of guilt in criminal and civil law, defined the differences between the legal nature of this category. Specific proposals and recommendations on the improvement of the civil legislation of Ukraine.

Keywords: non-property damage; guilt; presumption of guilt; intent; malice; gross negligence.

